

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ
від 22 вересня 2004 р. N 675-р
Київ

Про схвалення Концепції Загальнодержавної
програми збереження біорізноманіття
на 2005 - 2025 роки

Схвалити Концепцію Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки, що додається.

Визначити Мінприроди державним замовником зазначеної Програми.

Мінприроди розробити з урахуванням положень Концепції, схваленої цим розпорядженням, проект Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки та в шестимісячний строк подати його Кабінетові Міністрів України.

Прем'єр-Міністр України

В.ЯНУКОВИЧ

Інд. 33

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 22 вересня 2004 р. N 675-р

КОНЦЕПЦІЯ
Загальнодержавної програми збереження
біорізноманіття на 2005 - 2025 роки

1. Загальні положення

Ця Концепція визначає основні засади Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки.

Біорізноманіття є національним багатством України, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним з пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку.

Діяльність у сфері збереження біорізноманіття провадиться з дотриманням положень Конституції (254к/96-ВР), інших актів законодавства, міжнародних зобов'язань України, Основних напрямів державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. N 188/98-ВР (188/98-ВР), а також з урахуванням положень Конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття (далі - Конвенція про біорізноманіття (995_030) і Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

Сучасний стан біорізноманіття викликає глибоке занепокоєння та потребує вжиття кардинальних заходів.

2. Проблема та причини її виникнення

Біота України нараховує понад 70 тис. видів, з них флора та мікобіота - понад 27 тис. (гриби і слизовики - 15 тис., водорості - 5 тис., лишайники - 1,2 тис., мохи - 800 і судинні рослини - 5,1 тис., включаючи найважливіші культурні види, а з урахуванням екзотів, які вирощуються у ґрунті ботанічних садів, - понад 7,5 тис. видів), фауна - понад 45 тис. видів (з них комахи - 35 тис., членистоногі без комах - 3,4 тис., черви - 3,2 тис. тощо). Хребетні тварини представлені рибами і круглоротими (212 видів і підвидів), земноводними (17 видів), плазунами (21 вид), птахами (близько 400 видів), ссавцями (108 видів). 12 видів хребетних є ендеміками. В Україні поширено понад 3,5 тис. природних рослинних угруповань. До Червоної книги України занесено 511 видів рослин і 382 види тварин. За багатством біорізноманіття Україна поступається в Європі тільки Франції, і це покладає на неї високу відповідальність за його збереження. Водночас біорізноманіття є природним капіталом, а отже, рівень його збереження визначатиме вже в найближчому майбутньому долю держави. Збереження біорізноманіття є сьогодні також однією з вирішальних умов збереження самобутності нації. Це пов'язано з тим, що різноманіття, і насамперед рослинного світу, який є автотрофним блоком біосфери і початковою ланкою всіх процесів, які відбуваються в екосистемах, забезпечує функціонування, стабільність та екорівновагу біосфери.

Негативний вплив техногенних факторів призвів до значної деградації екосистем та екологічної кризи глобального характеру, а саме - зміни клімату, зменшення товщини озонового шару, забруднення екотопів важкими металами, нафтопродуктами, хімічними речовинами, випадання кислотних дощів і поширення явищ спустелення, унаслідок чого 65 відсотків екосистем світу вже знищено або істотно змінено.

Поглиблюються негативні процеси зміни природних комплексів у зв'язку з фрагментацією ландшафтів, наслідками забруднення, зумовленого промисловою і сільськогосподарською виробничою діяльністю та функціонуванням житлово-комунального сектору економіки, катаклізмами, спровокованими в процесі безпідставних перетворень природи у минулому (осушення, обводнення, будівництво та експлуатація каналів, кар'єрів, водосховищ, надмірна вирубка лісів та вилов риби тощо), необґрунтованим застосуванням нових технологій, що потягло за собою утворення значного обсягу токсичних і радіоактивних матеріалів, джерел випромінювання, інтродукцію видів рослин і тварин, що зростають і водяться в інших природних регіонах, непродуманим дачним будівництвом, невпорядкованою військовою діяльністю, несистемним розвитком транспортної інфраструктури тощо. Втручання в довкілля порушило систему землекористування, а на селі також і уклад життя, створило регіональні загрози катастрофічного характеру. Це стосується, зокрема, зміни гідрологічних та гідротермічних характеристик ландшафтів і відповідно комплексу екологічних факторів довкілля, що є критичним як для багатьох видів організмів, так і для екосистем у цілому.

Негативними факторами в сучасних умовах є посилення тенденції старіння та амортизації виробничої і транспортної інфраструктури, житлового фонду, технологій та основних фондів, виснаження ресурсів, емностей екосистем і самовідновних можливостей популяцій та екосистем, критичне нагромадження обсягів відходів та забруднення, приватизаційні процеси і розподіл майна та виробничих потужностей, а також процеси, пов'язані з глобалізацією і біотехнологією. Глобалізаційні процеси, які відзначаються соціально-економічною багатовекторністю і пов'язані з торговельною експансією, зумовлюють посилення конкуренції за користування ресурсами, наростання споживацьких настроїв на фоні збільшення ролі транснаціональних корпорацій, воєнних та технологічних загроз. Можливі негативні наслідки від розбудови транспортних коридорів, вступу в СОТ, активізації економічної діяльності в сировинних галузях, насамперед у гірничо- та нафтодобувній, пов'язаних з широким використанням транспортних засобів. Критичним фактором може стати приватизація землі, яка обмежує створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, ускладнюючи збереження складових структурних елементів національної екологічної мережі (далі - екомережа).

Для розв'язання зазначених проблем передбачається розробити проект Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки (далі - Програма).

Проект Концепції обговорено на наукових і громадських конференціях та нарадах, опрацьовано в процесі виконання відповідних науково-дослідних робіт установами Мінприроди, МОН і Національної академії наук та законотворчої діяльності заінтересованих центральних органів виконавчої влади. У проекті Концепції враховано рішення сьомої Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття. Проект Концепції з травня 2004 р. розміщено на веб-сторінці Мінприроди.

3. Мета та основні завдання Програми

Метою Програми є:

подолання тенденції деградації живої компоненти довкілля;

екологізація сфер суспільної діяльності, яка може негативно впливати на компоненти біорізноманіття та довкілля;

максимальне відтворення первинного стану природних комплексів.

Основними завданнями Програми є:

мінімізація негативного впливу на біорізноманіття;

максимальне зміцнення природної основи біорізноманіття;

проведення відповідних наукових досліджень, виховання екологічно освіченого громадянина та формування розуміння населенням фундаментальної ролі біорізноманіття в життєдіяльності людини і суспільства.

4. Шляхи та засоби розв'язання проблеми

Програма передбачатиме здійснення заходів із збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, їх угруповань та комплексів, екосистем та складових структурних елементів екомережі, зокрема:

популяцій та видів;

рослинних угруповань і фауністичних комплексів;

екосистем, у тому числі гірських, прибережно-морських та морських, річкових, озерних, болотних і заплавних, лісових, лучних, степових, агро- та урбоекосистем;

природних регіонів;

екомережі.

Зазначені заходи здійснюватимуться на основі використання нормативно-правових, інституційних, економічних, фінансових, науково-експертних, аудитних, інформаційно-освітніх та інших засобів.

Альтернативи запропонованому підходу до розв'язання проблеми збереження біорізноманіття немає.

5. Очікувані результати виконання Програми

Виконання Програми дасть змогу:

уникнути безповоротної втрати частини гено-, демо-, цено- та екофонду, забезпечити підтримання екорівноваги на території України;

впровадити в практику господарювання елементи екологічно безпечного, збалансованого використання природних ресурсів;

оптимізувати природно-ресурсний потенціал, насамперед рекреаційний, туристичний та біоресурсний, особливо в Карпатах, Криму та Поліссі, переорієнтувати відповідні сектори економіки на екологічно спрямоване та економічно більш вигідне в перспективі господарювання;

поліпшити інфраструктуру регіонів та збалансувати їх соціально-економічний розвиток, зменшити рівень безробіття та соціальної напруги;

поліпшити стан здоров'я населення;

удосконалити економічні механізми та концептуальні підходи до збереження біорізноманіття, поліпшити стан фінансування заходів щодо збереження біорізноманіття;

поліпшити просторові та якісні показники біорізноманіття, що сприятиме позитивним змінам у стані довкілля на локальному та регіональному рівні (клімат, якість водних ресурсів, обводнення, зокрема малих річок);

сформувати цілісну екомережу, що сприятиме, зокрема, відтворенню біогеохімічного кругообігу, зміні меж поширення дикорослих рослин і тварин, підвищенню ймовірності виживання нечисленних популяцій;

зменшити загрозу спустелювання, дегуміфікації та деградації земель;

покращити систему екологічного виховання, освіти та інформування населення;

враховувати ризики, пов'язані з появою живих змінених організмів, під час застосування біотехнологій;

відтворити деградовані екосистеми та сприяти збереженню видів тварин, які перебувають під загрозою зникнення;

запобігати інтродукції видів організмів, характерних для інших природних регіонів, які можуть негативно вплинути на екосистеми, місцеві види або здоров'я населення;

систематизувати нормативно-правові документи і гармонізувати їх з міжнародно-правовими актами;

скоординувати діяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадських організацій щодо збереження біорізноманіття;

активізувати міжнародну співпрацю щодо збереження біорізноманіття, забезпечити виконання зобов'язань України в цій сфері.

6. Фінансове забезпечення

Фінансове забезпечення Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету, Державного і місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища та інших джерел.

Обсяг коштів, необхідних для виконання Програми, становитиме близько 50 млн. гривень щороку.

7. Етапи виконання Програми

Передбачається поетапне виконання Програми.

На першому етапі - 2005 - 2010 роки - передбачається забезпечити зупинення процесу погіршення стану природних екосистем, завершити роботу, пов'язану з удосконаленням законодавства з питань збереження, відтворення на невиснажливого використання біорізноманіття, приведення його у відповідність з вимогами міжнародного права;

відпрацювати систему регулювання невиснажливого використання біоресурсів з урахуванням інтересів різних секторів економіки та місцевого населення, а також продовжити формування цілісної екомережі як складової частини всеєвропейської екомережі. До кінця цього етапу буде зупинено процес втрати біорізноманіття в Україні.

На другому етапі - 2010 - 2015 роки - передбачається удосконалити механізм управління екомережею та її компонентами, у тому числі на місцевому рівні, створити мережу центрів штучного розведення, відтворення та реакліматизації рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин, завершити формування сучасної системи професійної освіти, екологічної освіти та просвіти. Передбачається також створити базові інституції для забезпечення збереження біорізноманіття та невиснажливого його використання.

На третьому етапі - 2016 - 2025 роки - передбачається забезпечити здійснення заходів щодо відтворення популяцій видів рослин і тварин, їх природних угруповань та екосистем, поліпшення інфраструктури, необхідної для виконання Програми, коригування визначених нею завдань, контроль за їх вирішенням.

На всіх етапах проводитиметься постійний моніторинг.